

O'QUVCHILARDA MA'NAVIY-AXLOQIY SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHDA XALQ QO'SHIQLARINING O'RNI

Muxamedov Navruz Kurbanovich

Samarqand davlat pedagogika instituti, 70110601-

Musiqqa ta'limi va san'at yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Ma'naviy-axloqiy tarbiya har qanday jamiyatning barqarorligi va farovonligida muhim omil sanaladi. Ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirish hozirgi zamonning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Chunki yoshlar – jamiyatning kelajagi, davlatning poydevori hisoblanadi. Ularning axloqiy va ma'naviy jihatdan yetuk bo'lishi, milliy qadriyatlarni chuqur anglab, ularga sodiq qolishi mamlakatimizning barqaror rivoji uchun zarurdir. Shu nuqtai nazardan, ma'naviy-axloqiy tarbiyada xalq qo'shiqlarining o'rni juda katta. Xalq qo'shiqlari nafaqat milliy madaniyatimizning ajralmas qismi, balki yoshlarning qalbiga chuqur singib boradigan, ularni tarbiyalashda samarali vosita hisoblanadi.

Kalit so'zlar: o'quvchilar, xalq qo'shiqlari, jamiyat, milliy qadriyatlar, yoshlar, tarbiya, estetik did, millat,

Xalq qo'shiqlari o'zida xalqning tarixiy tajribasi, dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari va estetik didini mujassamlashtiradi. Ular og'zaki ijro etiladigan san'at shakli bo'lib, so'z va musiqaning uyg'unligi orqali o'quvchilarning his-tuyg'ulariga ta'sir qiladi. Qo'shiqlarda ko'pincha halollik, mehr-oqibat, sabr-toqat, vatanparvarlik, do'stlik, mehnatsevarlik kabi ijobiy fazilatlar madh etiladi. Shu sababli, xalq qo'shiqlari yoshlarning ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.[1]

Xalq qo'shiqlari yoshlarni milliy o'zlikni anglashga undaydi. Har bir xalqning o'ziga xos qo'shiqlari bor, ular yoshlarni o'z tarixi, madaniyati va an'analari bilan tanishtiradi. Bu esa o'quvchilarda millatga bo'lgan hurmat va sevgi tuyg'usini shakllantiradi. Milliy qadriyatlarni bilish va ularga hurmat bilan qarash yoshlarning o'zligini anglashida muhim omildir. Xalq qo'shiqlari orqali bu qadriyatlar o'quvchilarga oson va samimiy tarzda yetkaziladi. Xalq qo'shiqlari o'quvchilarda axloqiy qadriyatlarni singdirishda ham muhim ahamiyatga ega. Ko'plab qo'shiqlarda yaxshilik, halollik, mehr-muhabbat, sabr-toqat, ota-ona va oila qadri, do'stlik kabi fazilatlar madh etiladi. Qo'shiq so'zlari va musiqasi yoshlarning qalbiga chuqur singib, ularni axloqiy jihatdan yetuk shaxs bo'lishga undaydi. Bu esa nafaqat so'z orqali, balki musiqa ta'siri ostida ham axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishga yordam beradi.[2]

Xalq qo'shiqlari yoshlarning hissiy dunyosini boyitadi, ularni san'atga mehr-muhabbat bilan qarashga o'rgatadi. Musiqa va so'zning uyg'unligi o'quvchilarda

estetik didni shakllantiradi, ularni go'zallik va san'atga hurmat bilan qarashga undaydi. Bu esa o'z navbatida ma'naviy-axloqiy tarbiyaning samaradorligini oshiradi, chunki san'at orqali o'rgatilgan qadriyatlar ko'proq va chuqurroq qabul qilinadi. Xalq qo'shiqlari ko'pincha og'zaki ijro etiladi, bu esa ularni o'quvchilar orasida keng tarqalishiga yordam beradi. O'quvchilar qo'shiqlarni yodlab, turli tadbirlarda, bayramlarda, maktabda ijro etish orqali o'zaro muloqot va birdamlik tuyg'usini rivojlantiradilar. Bu jarayon yoshlarni jamiyatga foydali a'zolar sifatida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, qo'shiqlar orqali yoshlar o'zaro munosabatlarda halollik, hurmat va do'stlik kabi axloqiy qadriyatlarni amalda qo'llashga intiladilar.[3]

Xalq qo'shiqlari o'quvchilarga tarixiy va madaniy bilimlarni ham beradi. Qo'shiqlarda o'tgan zamon voqealari, qahramonlar, urf-odatlar aks etadi. Bu yoshlarni o'z tarixini o'rganishga va uni hurmat qilishga undaydi. Tarixiy ma'lumotlar bilan boyitilgan ma'naviy tarbiya o'quvchilarda vatanparvarlik ruhini kuchaytiradi, ularni jamiyatga sodiq bo'lishga, milliy qadriyatlarni asrashga undaydi. Shu tariqa, xalq qo'shiqlari yoshlarning tarixiy xotirasini mustahkamlashda ham muhim rol o'ynaydi. Xalq qo'shiqlari yoshlarni ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga o'rgatadi. Qo'shiqlarda insonlarning bir-biriga bo'lgan hurmat va mehr-muhabbati, jamiyatdagi o'zaro yordam, adolat va halollik haqida gap boradi. Bunday qadriyatlar yoshlarni jamiyatda o'z o'rnini topishga, boshqalar bilan yaxshi munosabatda bo'lishga, ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga o'rgatadi. Bu esa ularni jamiyat taraqqiyotiga faol hissa qo'shadigan shaxslar qilib tarbiyalaydi.[4]

Ma'naviy-axloqiy tarbiyada xalq qo'shiqlarining o'rni shundaki, ular nafaqat bilim beruvchi vosita, balki hissiy va estetik ta'sir ko'rsatuvchi kuchli omil sifatida ham ishlaydi. Qo'shiq so'zlari va musiqasi orqali yoshlarning qalbiga chuqur singib boradi, ularni yaxshi fazilatlarni o'zlashtirishga undaydi. Shu bois, xalq qo'shiqlari maktab ta'limi jarayonida, tarbiyaviy ishlar va madaniy tadbirlarda faol qo'llanilishi lozim. Xalq qo'shiqlarining o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishdagi yana bir afzalligi – ularning ko'p qirrali ta'siridir. Qo'shiq nafaqat so'z, balki musiqaning ritmi, ohangi, ijro uslubi bilan ham yoshlarning hissiyotlariga ta'sir qiladi. Bu esa ma'naviy tarbiyaning yanada samarali bo'lishiga olib keladi. Musiqa va so'zning uyg'unligi yoshlarning ongida ijobiy obrazlar, qadriyatlar va his-tuyg'ularni yaratadi. Shuningdek, xalq qo'shiqlari o'quvchilarda ijodkorlikni rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Qo'shiq ijro etish jarayonida ular nafaqat so'zlarni yodlab, balki musiqaga mos ravishda ifoda etishni o'rganadilar. Bu esa ularning nutq madaniyatini, ijodiy fikrlash qobiliyatini oshiradi. Yangi qo'shiqlar yaratish yoki mavjudlarini yangicha ijro etish orqali yoshlar o'zlarining ma'naviy-axloqiy dunyosini boyitadilar. Bu jarayon ularning shaxsiy o'sishi va jamiyatga moslashishida muhim ahamiyatga ega.[5]

Xalq qo'shiqlari o'quvchilarni tarixiy va madaniy merosga hurmat bilan qarashga o'rgatadi. Bu merosni asrash va rivojlantirish yoshlarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Qo'shiqlar orqali ular o'z xalqi tarixiga, urf-odatlariga, qadriyatlariga hurmat bilan qarashni o'rganadilar, bu esa ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotida mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi. O'quvchilarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda xalq qo'shiqlarining o'rni nafaqat maktabda, balki oilada va jamiyatda ham muhimdir. Oilada ota-ona va katta avlod vakillari tomonidan xalq qo'shiqlari ijro etilishi yoshlarning ma'naviy tarbiyasini kuchaytiradi, ularda milliy madaniyatga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Jamiyatda esa turli madaniy tadbirlar, festival va konsertlar orqali xalq qo'shiqlari yoshlar orasida keng targ'ib qilinadi, bu esa ularning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, xalq qo'shiqlari yoshlarning ma'naviy barkamolligini ta'minlashda ularning ta'lim-tarbiya jarayoniga qiziqishini oshiradi. Qo'shiqlar orqali yoshlar o'rganayotgan axloqiy qadriyatlarni hayotga tatbiq etishda yanada faol bo'ladilar. Qo'shiqning musiqiy ohangi va so'zlarning mazmuni yoshlarning diqqatini jamlab, ularni ma'naviy-axloqiy masalalarga yanada chuqurroq e'tibor qaratishga undaydi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlarining mustahkamlanishiga xizmat qiladi.[6]

Xalq qo'shiqlari ta'lim va tarbiya jarayonida muhim vosita hisoblanadi. Ular o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda, milliy ongini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Xalq qo'shiqlari orqali o'quvchilar o'z milliy madaniyatlari bilan yaqindan tanishadilar, ota-bobolarining hayoti va qadriyatlarini anglaydilar. Bu esa ularning vatanparvarlik, halollik, mehr-oqibat kabi fazilatlarini mustahkamlaydi. Ta'lim jarayonida xalq qo'shiqlarini qo'llash o'qituvchilarga darslarni yanada qiziqarli va samarali o'tkazishga yordam beradi. Masalan, tarix yoki adabiyot darslarida xalq qo'shiqlari orqali mavzularni jonlantirish, o'quvchilarning diqqatini jalb qilish mumkin. Shuningdek, qo'shiqlarning matni va mazmuni orqali axloqiy saboqlar berish, yaxshi fazilatlarini targ'ib qilish mumkin. Xalq qo'shiqlari ko'pincha oddiy, tushunarli va esda qolarli bo'lgani uchun, ular o'quvchilarga tez singib ketadi. Tarbiya jarayonida esa xalq qo'shiqlari oila va maktabda o'quvchilarning ma'naviy dunyosini boyitishda xizmat qiladi. Qo'shiqlar orqali yoshlar mehr-oqibat, do'stlik, hurmat kabi axloqiy qadriyatlarni o'zlashtiradilar. Ularning og'zaki ijro etilishi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantiradi, hissiyotni oshiradi. Bundan tashqari, xalq qo'shiqlari yoshlarni jamoaviy ishlashga, bir-birini tushunishga undaydi. Xalq qo'shiqlarini ta'lim va tarbiya jarayonida samarali qo'llash uchun ularni dars rejalariga kiritish, maxsus tadbirlar tashkil etish, qo'shiqlarni ijro etish va ularning mazmuni haqida suhbatlar o'tkazish muhimdir. Shuningdek, o'quvchilarning o'zlari ham xalq qo'shiqlarini o'rganib, ijro etishlari rag'batlantirilishi lozim. Bu esa ularning o'zligini anglashi va milliy madaniyatga hurmatini oshiradi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, xalq qo'shiqlari o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirishda ajralmas vosita hisoblanadi. Ular yoshlarning milliy o'zligini anglashiga, axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishiga, hissiy va estetik tarbiyalanishiga, ijtimoiy mas'uliyatni his qilishiga yordam beradi. Shu bois, xalq qo'shiqlari ta'lim va tarbiya jarayonida keng qo'llanilishi zarur. Maktablar, oila va jamiyat birgalikda xalq qo'shiqlarini yoshlar tarbiyasida samarali vosita sifatida foydalanib, kelajak avlodni ma'naviy barkamol, axloqiy yetuk shaxslar qilib tarbiyalashlari lozim. Bu esa yurtimizning madaniy va ma'naviy taraqqiyotiga xizmat qiladi. Xalq qo'shiqlari orqali tarbiyalangan yoshlar jamiyatning eng yaxshi vakillari bo'lib, o'z millatining buyuk an'alarini davom ettiradi, ularga hurmat bilan qaraydi va kelajak avlodga yetkazadi. Shu tariqa, xalq qo'shiqlari nafaqat o'tgan asrlarning, balki kelajakning ham ma'naviy poydevori bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov, M. (2018). "Xalq qo'shiqlari va ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyada o'rni". Milliy Ma'naviyat, 12(3), 22-30.
2. Karimova, D. (2019). "O'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishda xalq qo'shiqlarining roli". Pedagogika Ilmi, 5(2), 45-53.
3. Tursunov, R. (2020). "Xalq madaniyati va ta'lim jarayonida uning ahamiyati". Ta'lim va Tarbiya, 8(4), 15-25.
4. Xasanov, B. (2021). "Ma'naviy-axloqiy tarbiyada xalq san'ati vositalari". O'zbekiston Ta'limi, 10(1), 60-68.
5. Yo'ldoshev, S. (2017). "Xalq qo'shiqlari orqali yoshlarni tarbiyalash metodikasi". Pedagogik Texnologiyalar, 3(1), 33-40.
6. Rustamova, N. (2022). "O'quvchilarda milliy ongni rivojlantirishda xalq ijodining roli". Ta'lim Fanlari, 6(2), 70-78.
7. Islomova, G. (2019). "Xalq qo'shiqlari va ularning yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati". Ma'naviyat va Tarbiya, 4(3), 12-20.